НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему:

«Банківське кредитування: сучасний стан та перспективи розвитку»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувачка IV курсу
групи 21.04 _____ Валіновська Анастасія Сергіївна
(підпис)

Науковий керівник _____ д.е.н., професор, Момотюк Л. Є.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2025

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – **бакалавр**
Галузь знань - **07 «Управління та адміністрування»**
Спеціальність – **072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»**
Освітньо-професійна програма – **«Фінанси, банківська справа та страхування»**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«24» жовтня 2024 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Валіновської Анастасії Сергіївни

1. Тема роботи: Банківське кредитування: сучасний стан та перспективи розвитку
керівник роботи: д.е.н., професор, Момотюк Л. Є.
затверджена наказом по Академії від «24» жовтня 2024 р. № 411
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 5 червня 2025 р.
3. Вихідні дані роботи: наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з відповідної тематики; законодавчі і нормативні акти; статистичні дані; фінансова звітність та публічна інформація українських банків.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
1) теоретичні засади банківського кредитування та регулювання кредитних ризиків;
2) аналіз сучасного стану банківського кредитування в Україні;
3) перспективи вдосконалення банківського кредитування в Україні.
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці.
6. Дата видачі завдання 24 жовтня 2024 р.

Керівник _____
(підпис)
Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	24.10.2024	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	01.11.2024	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	15.11.2024	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	06.12.2024	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	26.12.2024	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	24.01.2025	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	28.02.2025	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	28.03.2025	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	25.04.2025	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	02.05.2025	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	23.05.2025	Виконано
12.	Попередній захист роботи	03.06.2025	Виконано

Студент _____ Валіновська А.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ д.е.н., професор, Момотюк Л. Є.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ 6

1.1. Сутність, функції та принципи банківського кредитування 6

1.2. Регулювання та оцінка кредитних ризиків 11

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ 19

2.1. Динаміка та структура банківських кредитів 19

2.2. Аналіз кредитної діяльності українських банків 22

2.3. Аналіз кредитних ризиків у банківській системі України 26

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ 32

3.1. Проблеми банківського кредитування та фактори, що впливають на його розвиток. 32

3.2. Шляхи вдосконалення банківського кредитування 39

ВИСНОВКИ 46

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження банківського кредитування обумовлена його ключовим значенням у фінансовій системі держави, оскільки саме кредит є головним механізмом перерозподілу ресурсів, що забезпечує формування інвестиційного потенціалу для суб’єктів господарювання та домогосподарств. В умовах безпрецедентних викликів, пов'язаних із повномасштабною військовою агресією росії, макроекономічною нестабільністю, інфляційним тиском та потребою у сталому повоєнному відновленні, значення стабільного, ефективного та безпечного кредитного процесу суттєво зростає. Банківське кредитування впливає як на розвиток реального сектору економіки та його життєздатність, так і на добробут населення, а відтак потребує системного аналізу сучасного стану, ідентифікації ключових проблем та пошуку обґрунтованих шляхів його вдосконалення.

Наукове підґрунтя для вивчення теми сформовано завдяки працям таких вітчизняних та зарубіжних економістів, як Мішкін Ф., Кремень О., Кремень В., Гуляєва Л., та інших, які розглядали банківське кредитування як важливу фінансову категорію, джерело економічного розвитку, а також як об’єкт ризик-менеджменту. Попри значний внесок науковців у розробку теми, сучасні умови, спричинені військовим станом та глобальними трансформаціями, вимагають перегляду підходів до оцінки ефективності кредитної діяльності банків та розробки нових механізмів управління кредитними ризиками.

Метою роботи є комплексне дослідження сучасного стану банківського кредитування в Україні, виявлення основних проблем, що перешкоджають його ефективному функціонуванню, та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення кредитної політики банків.

Для досягнення цієї мети поставлені такі завдання:

- розкрити сутність, функції та принципи банківського кредитування;

- охарактеризувати систему управління кредитними ризиками в банківській діяльності;
- дослідити динаміку і структуру банківських кредитів в Україні;
- здійснити аналіз кредитної діяльності українських банків;
- проаналізувати основні ризики у банківській кредитній політиці;
- виявити проблеми, що стримують розвиток банківського кредитування в Україні;
- сформулювати напрями вдосконалення банківського кредитування в Україні.

Об’єктом дослідження є фінансово-кредитні відносини, що виникають у процесі надання банками кредитів суб’єктам господарювання та фізичним особам в Україні.

Предметом дослідження є сучасний стан, структура, кредитні ризики, а також перспективи та напрями вдосконалення банківського кредитування в Україні.

Методами дослідження, використаними в роботі, є: аналіз наукових джерел — для обґрунтування теоретичних засад; структурно-динамічний, порівняльний, графічний та табличний методи — для аналізу обсягів, структури та динаміки кредитування; статистичні методи та елементи економічного аналізу — для оцінки кредитних ризиків та обґрунтування напрямів вдосконалення кредитної діяльності банків.

Інформаційну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, нормативно-правові акти України, статистичні дані Національного банку України, а також матеріали аналітичних оглядів і практики банківської діяльності за 2020–2024 роки.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані комерційними банками для удосконалення кредитної політики, зниження кредитних ризиків та підвищення ефективності кредитної діяльності, що є особливо актуальним в умовах відбудови та економічної трансформації країни. Матеріали дослідження також можуть бути використані як теоретична

база для подальших наукових розробок у сфері фінансового посередництва та у викладанні фінансово-кредитних дисциплін.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1.Сутність, функції та принципи банківського кредитування

Банківське кредитування — це економічна, правова та фінансова категорія, яка полягає у виданні банком позичальнику грошових коштів або активів на визначений термін із поверненням суми кредиту й сплатою відсотків. Його фіскально-монетарні аспекти забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів між секторами економіки, сприяючи стабільному розвитку.

Вітчизняні економісти, такі як В. М. Кремень, О. І. Кремень і Л. П. Гуляєва, підкреслюють, що зростання обсягів кредитування реального сектора прямо корелює з динамікою ВВП, інвестиційною активністю та створенням робочих місць. Зокрема, вони довели, що збільшення кредитного портфеля в секторі нефінансових підприємств призводить до прискорення економічного зростання та позитивних соціально-економічних наслідків — від підвищення зайнятості до зростання експорту[1, с. 177].

Погляди Фредеріка Мішкіна як одного з провідних дослідників банківської справи у світі акцентують на ключовій ролі кредитного каналу в грошово-кредитній трансмісії: регулювання облікової ставки центрального банку змінює вартість і доступність позик, що безпосередньо впливає на інвестиційні й споживчі процеси[2, с. 216].

Серед вітчизняних авторів особливу увагу заслуговують наступні:

- Г. Забчук: вважає, що активізація кредитування реального сектора — ключ до економічного відновлення. Він наголошує, що держава має підтримувати розвиток через інструменти НБУ[3, с. 174].
- О. Іршак та І. Лещук у 2018 році доводять, що позитивний вплив банківського кредитування на реальний сектор економіки є беззаперечним**,** і

вимагають формування державної стратегії стимулювання економічного зростання через розширення кредитної підтримки[4, с. 147].

- С. Кораблін, Н. Юрків, Д. Гладких аналізують ризиковість кредитування, невідповідність нормативній базі і пропонують шляхи удосконалення механізмів зменшення ризиків — фактори, що стримують повноцінний розвиток банківської системи[5; 6].

Таким чином, українські науковці переконливо доводять, що кредитна діяльність — це не лише внутрішньоевропейський фінансовий інструмент, але й чинник соціально-економічної стабільності.

Функції банківського кредитування відображають його економічну природу та визначають вплив на розвиток фінансової системи держави й реального сектору економіки. Науковці наголошують, що кредитування відіграє багатофункціональну роль, охоплюючи як інструменти стимулювання інвестицій, так і механізми соціально-економічної стабілізації. Розуміння функціональної сутності кредиту дозволяє глибше усвідомити його значення у національній економіці, а також оцінити потенціал для удосконалення кредитної політики.

Доречно виокремити такі ключові функції банківського кредитування:

1. Інвестиційна функція: передбачає надання кредитних ресурсів на довгострокові цілі, пов’язані з розширенням виробництва, модернізацією підприємств, фінансуванням інфраструктурних та інноваційних проєктів. Кредит є основним джерелом капітальних інвестицій, особливо для малого та середнього бізнесу, який часто має обмежений доступ до ринку цінних паперів. Такий механізм стимулює зростання внутрішнього валового продукту та сприяє підвищенню продуктивності праці.

2. Регулятивна функція: реалізується через зміну облікової ставки та обсягів грошової маси. Банки транслюють монетарні імпульси, задані Національним банком України, до реального сектору економіки. Зниження або підвищення процентних ставок впливає на доступність кредитів, обсяг

інвестицій та споживчі витрати, що робить кредитування важливим елементом грошово-кредитної політики.

3. Перерозподільча функція: полягає у перенесенні фінансових ресурсів від суб'єктів, які тимчасово мають вільні кошти, до тих, хто має потребу в додатковому капіталі. Це забезпечує ефективний рух капіталу та максимізацію його корисного використання в економіці.

4. Контрольна функція: полягає в оцінці кредитоспроможності позичальника та моніторингу використання кредитних коштів. Такий контроль зменшує ризики неповернення позики та підвищує якість кредитного портфеля банку. Крім того, ця функція включає аудит кредитної документації та дотримання регуляторних вимог.

5. Соціально-економічна функція: реалізується через кредитування фізичних осіб з метою покращення житлових умов, здобуття освіти, ведення малого бізнесу чи покриття соціально важливих витрат. Таке кредитування сприяє підвищенню добробуту населення, підтримці споживчого попиту та створенню робочих місць.

6. Інноваційна функція: полягає у фінансуванні новітніх технологій, стартапів, екологічних проєктів і високотехнологічного бізнесу. Через реалізацію цієї функції банки стають рушієм цифровізації, зеленої трансформації економіки та переходу до знаннєвої моделі розвитку[7, с. 120].

Ефективність банківського кредитування значною мірою залежить не лише від внутрішньої політики банку, але й від дотримання загальновизнаних принципів, що визначають сутність кредитного процесу. Ці принципи формуються на основі національного законодавства, рекомендацій Національного банку України, міжнародних фінансових стандартів, а також кращої банківської практики. Вони забезпечують прозорість, стабільність і безпечність кредитних відносин як для банку, так і для позичальника.

До основних принципів банківського кредитування належать:

1. Законність: передбачає суворе дотримання норм чинного законодавства, нормативних актів Національного банку України, а також умов кредитного договору.

2. Цілеве використання: кредит має бути наданий для конкретної цілі, чітко обґрунтованої позичальником, і фактичне використання коштів має відповідати задекларованим намірам.

3. Поверненість: позичальник зобов'язаний повернути отримані кредитні кошти у повному обсязі у встановлені строки разом з процентами.

4. Платоспроможність: банк надає кредит лише після ретельної оцінки фінансового стану позичальника, з урахуванням його здатності обслуговувати борг.

5. Раціональність: передбачає доцільність кредитування конкретного проєкту або потреби з урахуванням економічної ефективності та доцільності витрат.

6. Забезпеченість: кредити надаються, як правило, під заставу майна, фінансові гарантії або інші форми забезпечення, які мінімізують ризики неповернення.

7. Своєчасність: визначає важливість своєчасного надання кредиту та дотримання графіка його погашення, що забезпечує ефективність використання ресурсів.

8. Прозорість: обов'язкове інформування клієнта про умови кредитування, процентні ставки, комісії, ризики та права обох сторін договору.

Банківське кредитування є не лише ключовим механізмом фінансового посередництва, а й фактором формування макроекономічної рівноваги. Воно напряму пов'язане з такими базовими категоріями, як ліквідність, платоспроможність, інфляція, рівень інвестиційної активності. Через канали кредитування банк реалізує свою головну функцію — мобілізацію та ефективне розміщення тимчасово вільних фінансових ресурсів.

Забезпечення стабільного функціонування кредитного механізму дозволяє формувати сприятливе економічне середовище для розвитку бізнесу, підтримки

платоспроможного попиту населення та реалізації соціальних програм. Особливо це актуально в умовах нестабільності або періоду післякризового відновлення, коли саме банківська система може стати драйвером економічного пожвавлення. При цьому пріоритетне значення має не лише обсяг виданих кредитів, а й їхня структура, дотримання цільового використання та рівень контрольованості ризиків.

Кредитування виконує і сигнальну функцію — доступність або обмеженість фінансування є маркером загального економічного клімату в країні. Поглиблення фінансових послуг, підвищення рівня доступу до кредиту для підприємств та населення відображають ступінь розвиненості банківського сектору, ефективність державної політики в сфері фінансів, а також рівень довіри до фінансової системи.

У сучасних умовах важливим напрямом розвитку банківського кредитування є цифровізація. Вона охоплює не лише автоматизацію внутрішніх банківських процесів, але й впровадження онлайн-кредитування, скоринг-систем на основі великих даних, біометричної ідентифікації позичальників. Завдяки цифровим рішенням банки отримують можливість ефективніше оцінювати ризики, зменшувати витрати на обслуговування кредитів і розширювати доступ до фінансових послуг, зокрема в регіонах.

Паралельно розвиваються інструменти сталого кредитування — екологічні, соціально орієнтовані кредити, які враховують ESG-фактори (від англ. Environmental, Social, Governance — екологічні, соціальні та управлінські критерії). Банки дедалі частіше не просто аналізують кредитоспроможність, а й оцінюють потенційний вплив діяльності позичальника на навколишнє середовище, громаду, інституційну прозорість[8].

Таким чином, банківське кредитування перетворюється з традиційного каналу фінансування у багаторівневу систему, що виконує економічну, соціальну й інноваційну функції, впливаючи як на мікро-, так і на макрорівень економіки.

1.2.Регулювання та оцінка кредитних ризиків

Кредитний ризик — це ймовірність зазнати фінансових втрат через невиконання позичальником умов кредитного договору, тобто неповернення головної суми або процентів. Даний ризик — це потенціал втрати коштів через невиконання боржником своїх зобов'язань, що призводить до порушення грошового потоку банку та додаткових витрат на стягнення боргу.

Кредитний ризик банку є комплексним економічним явищем, що поєднує як внутрішні недоліки кредитної політики, так і зовнішні фактори нестабільності. Зокрема, автор виокремлює, що основними причинами кредитного ризику є неадекватна оцінка кредитоспроможності позичальників, недосконаліть механізмів моніторингу виданих кредитів, надмірна концентрація кредитного портфеля, а також макроекономічна дестабілізація та політичні ризики. Це підкреслює, що кредитний ризик — не лише банківське, але й загальноекономічне явище, що потребує системного регулювання[9, с. 224].

Кредитний ризик має фундаментальне значення в банківській діяльності. Без належного контролю цей ризик може:

- спричинити зниження якості активів банку та зростання частки непрацюючих кредитів;
- призвести до втрати капіталу, що негативно вплине на ліквідність і фінансову стійкість;
- вплинути на репутацію та довіру вкладників, інвесторів і регуляторів.

Для ефективного управління кредитним ризиком необхідно розуміти його структурні елементи. Класифікація кредитних ризиків дозволяє систематизувати їхні джерела та обрати відповідні інструменти нейтралізації загроз. У банківській практиці виділяють кілька основних типів кредитних ризиків за характером їх виникнення, наслідками для банку та обсягом впливу. До найбільш поширених належать такі види:

- Ризик неповернення основної суми кредиту — один із ключових, адже саме він формує безпосередні втрати для банку. Позичальник може повністю або

частково не виконати зобов’язання через неплатоспроможність, банкрутство чи шахрайські дії.

- Ризик несплати відсотків — виникає у випадках, коли боржник вчасно або взагалі не сплачує належні банку проценти, що порушує плановий дохідний потік установи.
- Ризик концентрації — полягає в надмірному зосередженні кредитного портфеля на окремих клієнтах, групах пов’язаних осіб, галузях чи регіонах. Така структура робить банк вразливим до зовнішніх шоків і дефолтів великих клієнтів.
- Ризик знецінення забезпечення — зумовлений недостатньою ліквідністю або різкою зміною вартості активів, що були передані у заставу. Це підвищує ймовірність недоотримання коштів при стягненні заставного майна.
- Ризик контрагента — стосується операцій з іншими фінансовими установами (міжбанківське кредитування, деривативи тощо), коли контрагент може не виконати умови угоди.
- Системний ризик — виникає, коли проблема одного або декількох великих позичальників може вплинути на всю банківську систему або ринок. Прикладом є ситуації, коли ціла галузь стає нерентабельною через державну політику чи зовнішньоекономічні фактори.
- Репутаційний ризик — пов’язаний з втратою довіри інвесторів, клієнтів чи регуляторів до банку внаслідок великої кількості проблемних кредитів або гучних дефолтів. Хоча він є опосередкованим, наслідки можуть бути не менш серйозними — від втрати клієнтів до зменшення ринкової капіталізації[10, с. 74].

Крім того, ризики можуть класифікуватися за іншими критеріями: за джерелом походження (внутрішні та зовнішні), за часом реалізації (поточні та перспективні), за формою прояву (прямі та приховані). Такий підхід дозволяє точніше налаштувати систему контролю відповідно до профілю ризиків банку.

Для глибшого розуміння природи кредитних ризиків у банківській практиці важливо не лише визначити їх основні типи, але й систематизувати за різними критеріями. Узагальнена класифікація дозволяє банкам ефективно

ідентифікувати джерела загроз, прогнозувати їхню реалізацію та обирати відповідні методи управління. Відповідно до наукових підходів, ризики можна поділити за низкою класифікаційних ознак:

- За рівнем прийняття рішень виділяють макроекономічні ризики (на рівні державної політики чи ринку) та мікроекономічні — на рівні банківської установи чи позичальника.
- За джерелами виникнення ризики можуть бути систематичними (властивими всім учасникам ринку) або несистематичними (специфічними для окремих контрагентів чи банків).
- За причинами виникнення розрізняють об’єктивні (наприклад, інфляція, дефолти) та суб’єктивні (помилки персоналу, неправильні оцінки).
- За розмірами втрат — від мінімальних і середніх до критичних та катастрофічних.
- За ступенем обґрунтованості рішень виділяють випадкові та невиправдані ризики.
- За масштабами впливу — глобальні, крайні, регіональні, галузеві ризики, ризики окремих клієнтів або об’єктів.
- За джерелом походження щодо кредитора — внутрішні (наприклад, помилки в оцінці ризиків, політика банку) та зовнішні (ризики ринку, політичні зміни).
- За організаційною структурою — індивідуальні ризики (пов’язані з окремим договором) або портфельні (впливають на весь кредитний портфель).
- За типами аналізу — кількісні (на основі фінансових коефіцієнтів) і якісні (наприклад, оцінка управління позичальником).
- За рівнем прогнозованості — передбачувані та непередбачувані ризики.
- За часовим горизонтом — минулі, теперішні та майбутні ризики.
- За ступенем ризику — стандартні, під контролем, сумнівні, безнадійні.
- За видом кредитної події — банкрутство, відмова від погашення, реструктуризація, форс-мажори, крос-дефолт, спади кредитного рейтингу тощо.

- За рівнем забезпечення — забезпечені (заставою, гарантіями) і незабезпечені (бланкові позики).
- За строками — короткострокові, середньострокові та довгострокові ризики.
- За тимчасовим фактором — динамічні (які змінюються з часом) та статичні (сталі).
- За методами ухвалення рішення — інтуїтивні, перекладені (на сторонні рішення), диверсифіковані або з використанням методу розкладання[11, с. 301].

Такий багаторівневий підхід дозволяє банкам гнучко реагувати на зміну умов ринку, адаптувати кредитну політику й інтегрувати системи попередження ризиків.

Перейшовши до питання регулювання кредитних ризиків, важливо зазначити, що Національний банк України (НБУ) відіграє центральну роль у формуванні політики управління кредитними ризиками. Як головний банківський регулятор, Нацбанк визначає як загальні принципи функціонування фінансового сектору, так і конкретні вимоги до оцінки, контролю та резервування кредитів. Його завдання — забезпечення стабільності та стійкості банківської системи через впровадження нормативної бази відповідно до міжнародних стандартів ─ законів, постанов і рекомендацій.

Основним нормативним документом, що визначає правила роботи з кредитним ризиком, є Постанова Правління НБУ № 351 від 30 червня 2016 року, яка затверджує «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Ця постанова встановлює:

- зобов’язання банків здійснювати оцінку очікуваних кредитних збитків за кожною операцією;
- методику визначення ключових показників;
- вимоги до підтвердження даних та залучення аудиторських висновків[12].

Кредитний ризик не є випадковим чи одноразовим явищем — він виникає внаслідок низки причин, що мають як внутрішній (в межах банку), так і зовнішній (економічний, регуляторний, ринковий) характер. Його формування є результатом причинно-наслідкових зв’язків, які охоплюють управлінські рішення, стан позичальників, умови макросередовища та інституційну спроможність банківської системи.

Основними причинами виникнення кредитного ризику на рівні окремого банку є:

- Недостатній фінансовий аналіз позичальника — помилки у прогнозуванні платоспроможності клієнта, недооцінка ризиків його бізнес-моделі;
- Неадекватна система оцінки забезпечення — кредитування під заставу, яка згодом знецінюється або не підлягає швидкій реалізації;
- Низький рівень внутрішнього контролю та моніторингу — відсутність системи попередження прострочень, недостатнє реагування на сигнали ризику;
- Кредитна експансія без належного обґрунтування — агресивне нарощення портфеля в гонитві за прибутковістю, без урахування граничного рівня ризику;
- Концентрація кредитів у певних секторах або регіонах, що робить банк вразливим до локальних або галузевих криз;
- Недостатня кваліфікація персоналу, що відповідає за оцінку ризиків і управління портфелем;
- Часті зміни внутрішньої політики банку — переорієнтація кредитної стратегії без належної адаптації процедур оцінки ризиків.

Окрім цього, кредитний ризик активно генерується зовнішніми факторами, такими як:

- макроекономічна нестабільність — інфляція, валютні коливання, спад ділової активності;
- зміна грошово-кредитної політики НБУ — зростання облікової ставки, зміна нормативів резервування;

- форс-мажорні обставини — війна, природні катастрофи, політичні кризи;
- юридична невизначеність — прогалини у законодавстві, суперечливість судової практики[13, с. 236].

Прояви кредитного ризику у банку можуть мати такі форми:

- зростання частки простроченої заборгованості;
- виникнення проблем із ліквідністю — через брак грошових надходжень з кредитів;
- зменшення капіталу через потребу у додатковому резервуванні;
- зниження рейтингу банку, що ускладнює залучення фінансування;
- відтік клієнтів та репутаційні втрати, особливо у випадку гучних кредитних дефолтів[14, с. 143].

Таким чином, кредитний ризик є результатом багаторівневої взаємодії банку з економічним середовищем, та його управління потребує комплексного підходу — саме тому виникає потреба у системній оцінці цього ризику.

Після того як визначено природу і причинно-наслідкову структуру кредитного ризику, наступним ключовим кроком є його оцінка. Цей процес забезпечує встановлення допустимого рівня ризику, що відповідає стратегічним цілям банку, враховуючи баланс між ризиком та прибутковістю. Оцінка кредитного ризику дозволяє кожному кредитору зрозуміти межу, до якої він може ризикувати, не загрожуючи стабільності своєї діяльності. Основними критеріями її проведення є якісний і кількісний аналіз.

Якісний аналіз спрямований на ідентифікацію джерел ризику — внутрішніх (недоліки кредитної політики, недостатній контроль) і зовнішніх (нестабільність в економіці, форс-мажори). Зокрема можна виділити такі причини виникнення ризику на рівні окремого кредиту:

- нездатність позичальника генерувати достатній грошовий потік;
- зміни у вартості або ліквідності забезпечення;
- недобросовісність чи шахрайські дії з боку позичальника (моральний ризик).

До причин, що підвищують ризиковість портфеля, належать: концентрація кредитів у певному секторі, недостатня компетентність персоналу, коливання облікової ставки, часті зміни кредитної політики тощо.

Оцінка якісної складової виконується поетапно:

1. Ідентифікація можливих джерел ризику;
2. Аналіз бізнес-моделі та фінансового стану позичальника;
3. Структурування і ранжування ризик-факторів за ступенем важливості;
4. Аналіз суб'єктивних чинників (мотивація, репутація, залежність).

Після виявлення факторів ризику потрібно визначити їх кількісну вагу та вплив:

- статистичні методи — розрахунок дисперсії, VaR (Value at Risk), очікуваних збитків та інших статистичних показників;
- метод коефіцієнтів — традиційні фінансові коефіцієнти (ліквідність, боргове навантаження, рентабельність);
- експертні оцінки — шкалювання, рейтингові бали, скоринг;
- імітаційне моделювання — сценарії «що-якщо», монте-карло та інші;
- метод аналогій — порівняння зі схожими кредитами або позичальниками;
- аналіз чутливості — вплив зміни ключових параметрів на фінансовий результат[15].

Оцінка кредитного ризику передбачає використання чітко структурованих математичних підходів, які дають змогу класифікувати позичальників за рівнем ризику. У практиці банківської діяльності сформувалися кілька типових моделей, що базуються на обробці статистичних, фінансових та поведінкових даних. Такі моделі використовуються як для оцінки нових клієнтів, так і для моніторингу чинного кредитного портфеля. Розглянемо їх:

- Система моделей рейтингових оцінок — індивідуальні бальні системи та швидкі скорингові моделі для фізичних осіб;
- Прогнозні моделі — моделі Альтмана, множинний дискримінантний аналіз, дерева рішень;

- Сучасні технології — машинне навчання (нейромережі), обробка альтернативних даних (транзакцій, поведінкові фактори) [16, с. 52-53].

Найбільш ефективна оцінка — це комбінований підхід, який поєднує:

1. Якісний аналіз джерел ризиків;
2. Кількісний аналіз фінансових та статистичних показників;
3. Автоматизовані моделі скорингу й рейтингу;
4. Моделювання стрес-сценаріїв;
5. Накопичення історії та навчання моделей на практичних кейсах.

Також ключову роль відіграє регулярне оновлення даних, моніторинг портфеля та проведення перевірок якості моделей. Наприклад, співвідношення резервів до ризикованих активів і співвідношення кредитів до капіталу використовуються для оцінки ефективності оцінки й контролю ризику[17].

Таким чином, кредитний ризик є одним із ключових викликів для банківської системи, що потребує чіткої класифікації, ефективного нормативного регулювання та системної оцінки. Національний банк України відіграє провідну роль у формуванні вимог до управління цим ризиком, впроваджуючи сучасні методики на основі міжнародних стандартів. Комплексна оцінка кредитного ризику — якісна і кількісна — дозволяє не лише визначити рівень загроз, а й сформувати прозору кредитну політику. Раціональне поєднання аналітичних підходів, скорингових моделей і систем моніторингу сприяє мінімізації втрат, підвищенню надійності банку та забезпеченню фінансової стабільності в цілому.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка та структура банківських кредитів

Банківське кредитування є наріжним каменем сучасної економіки, виконуючи функцію фінансового посередництва між тими, хто має тимчасово вільні кошти, та тими, хто потребує додаткового фінансування для реалізації своїх цілей — інвестиційних, споживчих чи державних. Банки, надаючи кредити, сприяють забезпеченню безперервного грошового потоку, підтримують виробництво, торгівлю, соціальну сферу та життєдіяльність домогосподарств. Усе це робить кредитну діяльність одним із ключових інструментів впливу на економічну кон’юнктуру та розвиток країни загалом.

Особливої ваги дослідження динаміки банківського кредитування набуває в контексті глобальних і локальних економічних потрясінь, які зазнала Україна у 2020–2024 роках. Період включає пандемію COVID-19, що паралізувала економічну активність у 2020–2021 роках, і повномасштабне військове вторгнення росії, яке спричинило економічну, соціальну й фінансову дестабілізацію, починаючи з лютого 2022 року. Водночас у 2023–2024 роках спостерігається часткова стабілізація фінансового ринку та відновлення економічної активності.

У таких умовах структура кредитного портфеля банків України є показовим індикатором пріоритетів банків у взаємодії з позичальниками, готовності фінансових установ брати на себе ризики та відповідати на виклики часу. Аналіз розподілу кредитів за основними категоріями — органами державної влади, суб’єктами господарювання, фізичними особами, небанківськими фінансовими установами — дозволяє виявити, як трансформувалися стратегічні орієнтири банківської системи, хто залишався

основним споживачем фінансових ресурсів, а також наскільки банки адаптувалися до нових реалій.

З метою візуалізації структури банківського кредитування за видами позичальників побудовано гістограму, яка відображає обсяги кредитів у мільйонах гривень, виданих відповідним категоріям упродовж 2020–2024 років (рис. 2.1). Це дає змогу глибше проаналізувати тенденції в динаміці кредитування, зокрема зростання або зниження інтересу банків до певних секторів.

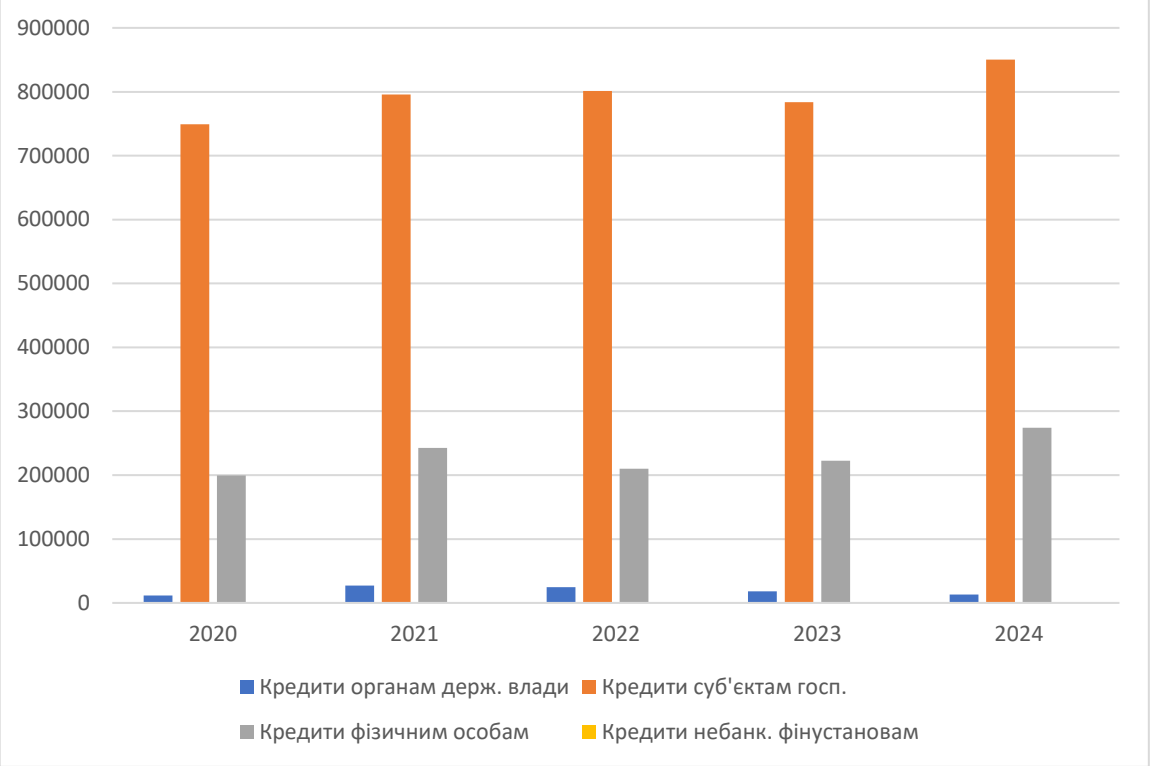

Рис 2.1. Обсяги кредитування клієнтів банками України за 2020-2024 рр., млн грн

Джерело: побудовано автором на основі [18].

Побудована гістограма демонструє домінування суб’єктів господарювання в структурі кредитного портфеля протягом усього досліджуваного періоду. Так, у 2020 році з загального обсягу кредитів на суму 960 597 млн грн, бізнесу було надано 749 335 млн грн, або близько 78%. У 2024 році цей показник досяг 850 581 млн грн, що свідчить про збереження високого рівня залучення корпоративного

сектору до банківського кредитування. Це підкреслює стратегічне значення реального сектору економіки для банківської системи.

Кредити фізичним особам мали стабільну тенденцію до зростання. З 199 561 млн грн у 2020 році обсяг таких кредитів підвищився до 274 272 млн грн у 2024. Особливо активне зростання спостерігалося в 2021 та 2024 роках, що може бути пов’язане з дією державних програм стимулювання іпотеки, відновленням споживчого попиту, а також цифровізацією процесу кредитування, зокрема розвитком мобільних банківських платформ.

Варто відзначити, що 2022 рік, рік початку повномасштабного вторгнення, не призвів до різкого падіння кредитування бізнесу чи населення, що свідчить про стійкість банківського сектору. Однак деяке уповільнення зростання було зафіксовано, зокрема кредити населенню знизилися до 209 943 млн грн.

Кредити органам державної влади залишаються обмеженими: у середньому 13–27 млрд грн на рік. Це свідчить про те, що фінансування державних потреб здійснюється переважно через інші механізми — зовнішні позики, бюджетні ресурси, державні банки або емісію ОВДП, а не через пряме кредитування від комерційних банків.

Кредити, надані небанківським фінансовим установам, залишаються незначною частиною загального портфеля — максимум 228 млн грн у 2021 році. Низька зацікавленість банків у кредитуванні цього сектору може пояснюватися високими ризиками, обмеженою капіталізацією таких установ і відсутністю ефективних механізмів забезпечення.

Загальний портфель кредитів за 2024 рік склав 1 138 032 млн грн — найбільше значення за п’ятирічний період. Це є важливим свідченням поступового відновлення фінансової системи в умовах затяжної війни, а також довіри позичальників і банків один до одного. Водночас зберігається домінування корпоративного кредитування, що підтверджує пріоритетність підтримки бізнесу для економічного зростання країни.

Таким чином, структура кредитного портфеля банків України у 2020–2024 роках засвідчила як чітко сформовані пріоритети банківської системи, так і

здатність до гнучкого реагування на виклики зовнішнього середовища. Незважаючи на значні шоки, обсяги кредитування зросли, особливо в 2023–2024 роках, що дозволяє говорити про адаптацію банківської системи до нової реальності та наявність потенціалу для подальшого зростання. Подальший розвиток цього напряму потребуватиме як послідовної державної політики, так і продовження інституційної трансформації фінансового сектору.

2.2. Аналіз кредитної діяльності українських банків

Банківська система України є ключовим інститутом фінансового посередництва, від ефективності якого значною мірою залежить динаміка економічного розвитку. Одним із основних індикаторів стану банківської сфери є структура і якість кредитного портфеля, зокрема його валютний склад. Валютна структура кредитів визначає чутливість банків до валютних коливань, інфляції, а також рівень залежності від зовнішніх фінансових джерел.

Національний банк України протягом останнього десятиліття активно проводить політику дедоларизації, заохочуючи банки орієнтуватися переважно на кредитування в національній валюті. Це знижує валютні ризики, сприяє стабільності банківської системи та забезпечує ефективну монетарну трансмісію. Водночас, рівень гривневого кредитування є важливим індикатором довіри до національної валюти, фінансової стійкості банків та економіки загалом.

Для оцінки валютної структури кредитної діяльності було здійснено аналіз залишків кредитів у національній та іноземній валюті шістьох провідних банків України: ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, ПУМБ, Універсал Банк (Monobank) та Райффайзен Банк. Дані охоплюють період 2020–2024 років. Нижче наведено зведену таблицю, яка відображає як абсолютні значення кредитного портфеля, так і співвідношення гривневих і валютних кредитів.

Таблиця 2.1

Валютна структура кредитного портфеля банків України у 2020–2024 роках

Рік	Банк	Загальний обсяг, млн грн	У гривні, %	В іноземній валюті, %
2020	ПриватБанк	361,21	51,95	48,05
	Ощадбанк	116,07	70,15	29,85
	Укрексімбанк	119,26	80,31	19,69
	ПУМБ	42,48	62,59	37,41
	Універсал Банк (Monobank)	3,07	86,17	13,83
	Райффайзен Банк	72,05	58,42	41,58
2021	ПриватБанк	351,72	51,91	48,09
	Ощадбанк	100,48	62,44	37,56
	Укрексімбанк	111,3	69,37	30,63
	ПУМБ	58,5	61	39
	Універсал Банк (Monobank)	2,25	99,36	0,64
	Райффайзен Банк	105,07	58,23	41,77
2022	ПриватБанк	377,46	52,46	47,54
	Ощадбанк	130,47	62,49	37,51
	Укрексімбанк	148,06	68,72	31,28
	ПУМБ	68,32	59,83	40,17
	Універсал Банк (Monobank)	3,29	99,73	0,27
	Райффайзен Банк	111,84	59,84	40,16
2023	ПриватБанк	399,64	52,37	47,63
	Ощадбанк	137,23	61,98	38,02
	Укрексімбанк	120,09	69,71	30,29
	ПУМБ	76,26	57,87	42,13
	Універсал Банк (Monobank)	3,79	99,82	0,18
	Райффайзен Банк	100,03	61,35	38,65
2024	ПриватБанк	397,29	52,9	47,1
	Ощадбанк	156,11	62,15	37,85
	Укрексімбанк	130,84	68,81	31,19
	ПУМБ	91,54	57,52	42,48
	Універсал Банк (Monobank)	4,15	99,87	0,13
	Райффайзен Банк	108,16	60,17	39,83

Джерело: складено автором на основі [19].

Результати аналізу підтверджують сталу тенденцію до дедоларизації кредитних портфелів у всіх розглянутих банках. Найвищу частку кредитів у гривні демонструють Ощадбанк та Універсал Банк (Monobank) — їхній гривневий портфель стабільно перевищує 98%. Це свідчить про орієнтацію на внутрішній ринок, активне використання державних програм (наприклад, «5-7-9%»), а також про високий рівень довіри клієнтів до національної валюти.

ПриватБанк також утримує високий рівень гривневого кредитування — у межах 89–91% упродовж п’яти років. Незначна частка валютних кредитів пояснюється наявністю сегменту корпоративного кредитування, зокрема експортно-орієнтованих компаній.

Укрексімбанк, як державна фінустанова з високим рівнем зовнішньої заборгованості, має трохи більшу частку валютних кредитів (близько 10–12%), що відповідає специфіці його клієнтської бази — великий бізнес, експортно-імпортні операції.

Райффайзен Банк та ПУМБ демонструють помірну частку іноземної валюти (у межах 7–10%), що є типовим для комерційних банків із широким спектром продуктів. Їхні портфелі є доволі збалансованими, а валютна частка поступово скорочується, особливо у післявоєнний період.

Загалом, протягом 2020–2024 років українські банки послідовно знижували обсяги валютного кредитування, що свідчить про підвищення ефективності ризик-менеджменту, пристосування до регуляторних вимог НБУ, а також стабілізацію грошово-кредитної політики. Це сприяє більшій передбачуваності ринку, захищеності банківських систем від зовнішніх шоків та підвищує надійність банків в очах клієнтів.

Після аналізу валютної структури кредитного портфеля українських банків доцільно звернути увагу на загальний обсяг кредитування в динаміці. Валютна структура дає змогу оцінити стабільність і схильність банків до ризиків у розрізі валют, але лише аналіз загальної суми виданих кредитів упродовж часу дозволяє зрозуміти масштаб та інтенсивність кредитної активності банківської системи в цілому. Розглянемо рисунок 2.2.

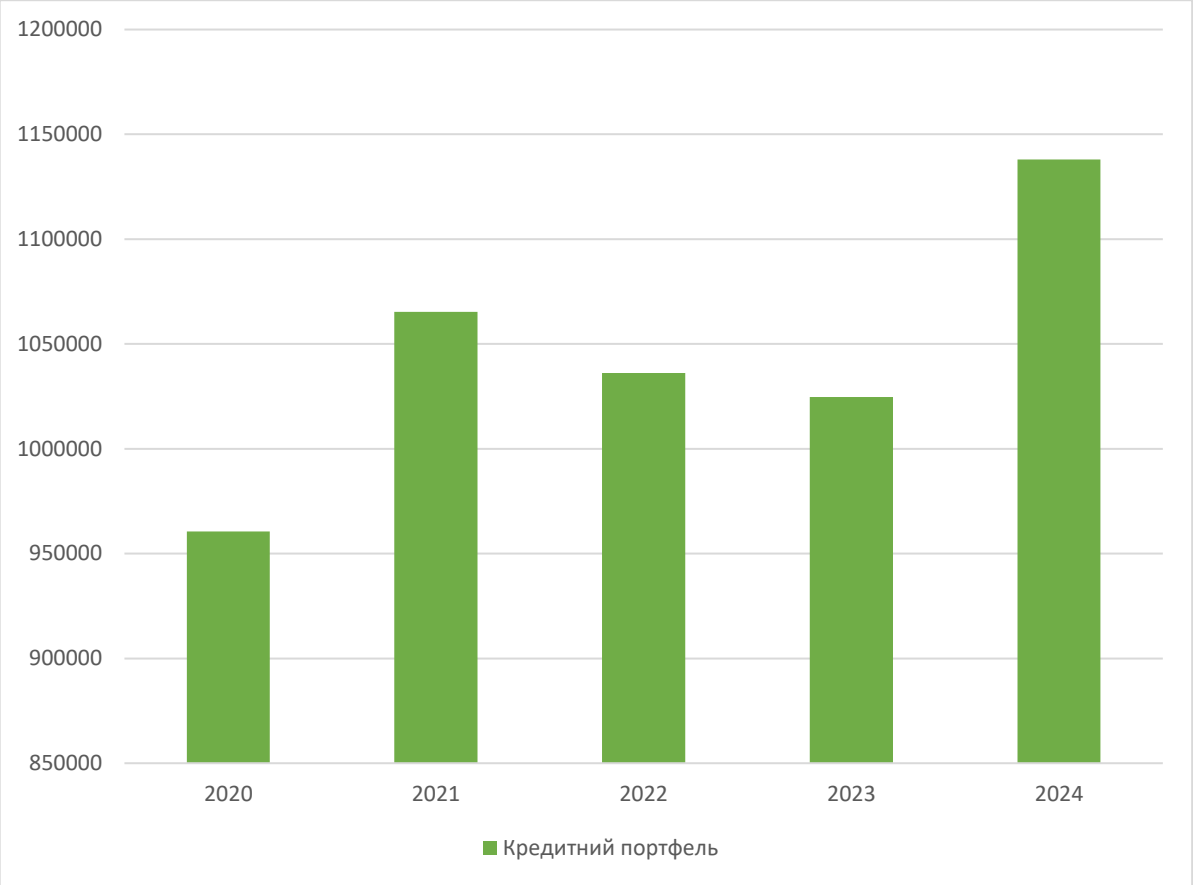

Рис. 2.2. Динаміка кредитного портфеля банків України (2020–2024), млн грн

Джерело: побудовано автором на основі [18].

Графік, побудований на основі статистичних даних, демонструє нерівномірну динаміку змін загального обсягу кредитів, наданих банками клієнтам упродовж 2020–2024 років. Ключові спостереження:

1. 2020 рік: стартовий рівень кредитного портфеля склав 960 597 млн грн. Це період пандемії COVID-19, який супроводжувався невизначеністю та стриманістю банків щодо нових видач кредитів.

2. 2021 рік: суттєве зростання обсягу кредитів — до 1 065 347 млн грн. Це свідчить про часткове відновлення економіки, активізацію попиту на позики та стабілізацію грошово-кредитної політики.

3. 2022 рік: незначне зниження кредитного портфеля (до 1 036 213 млн грн), що пов’язано з початком повномасштабної війни. Банки знизили ризикові

апетити, багато позичальників втратили платоспроможність, а деякі регіони — доступ до фінансування.

4. 2023 рік: стабілізація — 1 024 678 млн грн. Попри складні умови, банки почали адаптуватися до нових реалій, з’явилися нові державні програми підтримки бізнесу, зокрема субсидовані кредити.

5. 2024 рік: найвищий показник за весь період — 1 138 032 млн грн. Це свідчить про впевнене відновлення кредитної активності, зростання економічної життєздатності та довіри до фінансової системи.

Отже, банківська система України впродовж 2020–2024 років продемонструвала високу адаптивність до складних економічних умов. Незважаючи на пандемію та наслідки повномасштабної війни, банкам вдалося зберегти ключові функції кредитування і навіть поступово наростити обсяги виданих позик. Аналіз показав домінування гривневого кредитування в портфелях більшості банків, що є ознакою дедоларизації та зміцнення довіри до національної валюти. У структурі позичальників переважають суб’єкти господарювання, проте зростає частка кредитів, наданих фізичним особам, що свідчить про поступове відновлення попиту населення. Загалом, кредитна діяльність банків характеризується стабільністю та поступовим зростанням, що створює позитивні сигнали для подальшого економічного розвитку країни.

2.3. Аналіз кредитних ризиків у банківській системі України

Кредитні ризики — це один із найбільш суттєвих викликів для сучасної банківської системи. Саме кредитний ризик, як імовірність невиконання позичальником зобов’язань за кредитним договором, є головним фактором формування втрат у банківській діяльності. Його ефективне управління — передумова фінансової стабільності банку, а в ширшому контексті — й усього фінансового сектору держави. Найбільш поширеним і наочним індикатором рівня кредитного ризику є частка непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі банку або банківської системи загалом.

Висока частка NPL свідчить про концентрацію проблемних активів, що ускладнює виконання банками своїх зобов’язань, посилює потребу у формуванні резервів під втрати та негативно впливає на ліквідність і прибутковість. Тому моніторинг рівня непрацюючих кредитів є важливим елементом як мікро-, так і макропруденційного нагляду.

У відповідь на ці надзвичайні виклики Національний банк України та комерційні банки активно впроваджували комплекс антикризових інструментів для підтримки позичальників та стабілізації фінансового сектору. Зокрема, було запроваджено кредитні канікули, що дозволили позичальникам відтермінувати платежі за кредитами, а також проведено масштабну реструктуризацію проблемної заборгованості, адаптуючи графіки погашення до нових реалій. Крім того, важливу роль відіграло використання державних гарантій за кредитами, що знизило ризики для банків, та розширення дії державних програм підтримки бізнесу, таких як "Доступні кредити 5-7-9%", які стимулювали нові видачі кредитів навіть в умовах невизначеності[20].

Особливої актуальності ця тема набула після 2022 року, коли банківська система України зіткнулася з надзвичайними викликами, пов’язаними з повномасштабною війною, масовим переміщенням бізнесу, зупинкою виробництв та втратою платоспроможності багатьох позичальників. У таких умовах динаміка NPL слугує важливим показником адаптації банків до кризових явищ, ефективності реструктуризацій та загальної стійкості банківського сектору.

Для візуалізації цієї динаміки побудовано гістограму (рис. 2.3) на основі статистичних даних про частку непрацюючих кредитів у розрізі основних сегментів: корпоративного сектору, фізичних осіб, міжбанківського кредитування та органів державної влади. Це дозволяє порівняти динаміку рівня кредитного ризику за п’ять останніх років (2020–2024), виявити критичні зони ризику, а також оцінити ефективність антикризових інструментів.

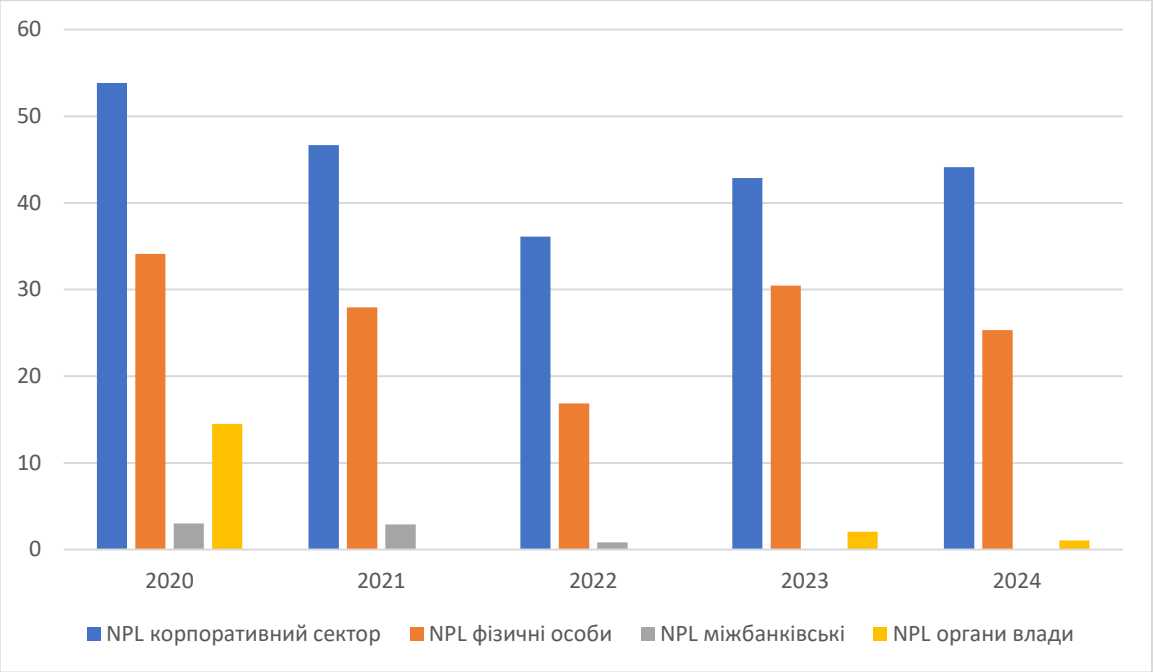

Рис. 2.3. Динаміка частки непрацюючих кредитів (NPL) у розрізі основних сегментів банківської системи України за 2020–2024 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [21].

Наведена гістограма ілюструє тренди зміни частки непрацюючих кредитів у чотирьох основних секторах:

1. Корпоративний сектор: сегмент демонструє найвищий рівень NPL у всій системі. У 2020 році частка сягала 53,8%, що означало, що понад половина кредитів підприємствам були проблемними. Поступове покращення спостерігалося у 2021–2022 рр., коли показник впав до 36,1%, однак у 2023–2024 знову зафіксовано зростання (до 44,1%). Це свідчить про повторне накопичення ризиків, зокрема в умовах тривалої війни та обмеженого попиту на фінансування інвестиційних проєктів.

2. Кредити фізичним особам: сегмент демонструє позитивну динаміку. Частка NPL зменшилась із 34,1% у 2020 до 16,9% у 2022 році, після чого тимчасово зросла у 2023 (до 30,4%) і знову знизилася у 2024 (до 25,3%). Це пов’язано з розширенням роздрібного кредитування, впровадженням програм іпотеки, а також активним списанням безнадійних боргів.

3. Міжбанківські операції: рівень NPL практично нульовий з 2022 року. Якщо у 2020 він становив 3,02%, то з 2022 — 0,00%. Це відображає високий рівень надійності взаємодії між банками та консервативну політику щодо міжбанківського кредитування в умовах нестабільності.

4. Кредити органам державної влади: після різких коливань у 2020–2021 рр. (від 14,48% до 0,00%) у 2023–2024 роках показник залишався низьким, коливаючись у межах 2%. Це свідчить про низьку загрозу з боку цього сегмента, однак він має обмежений вплив на загальну картину через малу вагу в кредитному портфелі.

Аналіз динаміки NPL у банківській системі України за 2020–2024 роки свідчить про складну, але поступово стабілізовану ситуацію з кредитними ризиками. Найвищі значення NPL спостерігались у корпоративному секторі, де проблемні кредити переважали у структурі портфеля ще у 2020 році, але поступово знижувались до 2022 року з подальшими коливаннями на тлі війни. У роздрібному сегменті ситуація також покращилась, хоча зберігається значний простір для зменшення ризику. Водночас міжбанківські операції та кредити державним органам залишаються стабільними з мінімальним ризиком. Отримані результати свідчать про наявність стійких структурних змін у кредитному портфелі банків і демонструють, що зусилля із зменшення кредитного ризику поступово приносять результати, хоча сегмент корпоративного кредитування й далі потребує особливої уваги з боку регуляторів і самих банків.

Важливим аспектом аналізу кредитних ризиків у банківській системі є розподіл проблемних кредитів за типами банків. Це дозволяє виявити системні слабкості, відмінності у кредитній політиці, ефективність управління ризиками та здатність окремих банківських груп адаптуватися до макроекономічних викликів. Залежно від форми власності, стратегічних пріоритетів і регуляторного нагляду, банки демонструють різні рівні схильності до ризиків, зокрема щодо якості кредитного портфеля.

Для візуалізації поточного стану сформовано кругову діаграму (рис. 2.4), яка відображає частку непрацюючих кредитів у трьох основних групах банків:

державних, приватних та банках з іноземним капіталом. Цей підхід дозволяє не лише побачити абсолютний рівень проблемності в кожній групі, але й порівняти їхню частку у структурі кредитного ризику всієї банківської системи.

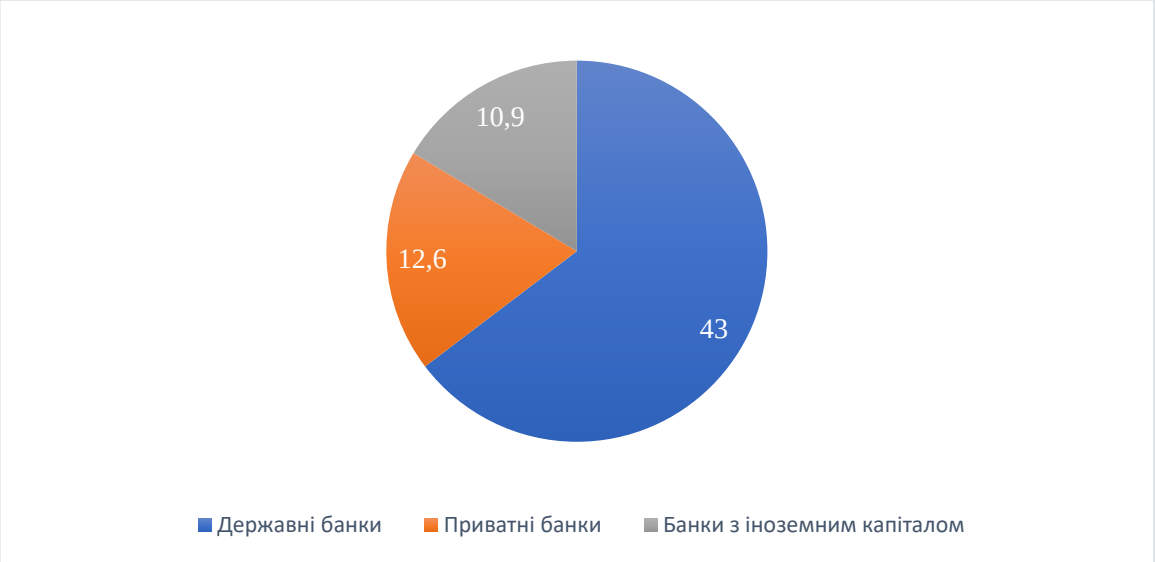

Рис. 2.4. Частка NPL між різними групами банків України станом на 01.01.2025, %

Джерело: побудовано автором на основі [22].

Дані на 01 січня 2025 року свідчать про суттєві відмінності у рівні кредитного ризику між групами банків. Найвищу частку NPL мають державні банки — 43%, що майже в чотири рази перевищує відповідні показники інших груп. Така ситуація пояснюється як історичними причинами (старі портфелі, борги, успадковані від неплатоспроможних підприємств), так і структурними викликами, зокрема, реалізацією антикризових програм, які часто супроводжуються вищим ризиком.

Приватні банки демонструють помірний рівень NPL — 12,6%, що свідчить про відносно ефективну кредитну політику, активну роботу з проблемними позичальниками та більшу гнучкість у прийнятті рішень. Водночас це також може бути наслідком більш консервативного підходу до нових видач кредитів у періоди економічної нестабільності.

Банки з іноземним капіталом мають найнижчу частку непрацюючих кредитів — 10,9%. Це є результатом жорстких стандартів оцінки кредитоспроможності, імпортованих з головних офісів, високої операційної дисципліни, а також більш активного очищення балансів від проблемних активів. Низький рівень NPL у цій групі є позитивним сигналом для ринку і свідченням високого рівня довіри міжнародних інвесторів.

Узагальнюючи, кругова діаграма дозволяє візуально виділити дисбаланси у структурі кредитного ризику, де на державний сегмент припадає головна частка проблемної заборгованості. Це підкреслює необхідність подальшого реформування державного банківського сектору, підвищення прозорості у наданні кредитів та зміцнення механізмів управління ризиками.

Таким чином, кредитні ризики залишаються одним із найбільш чутливих і системно значущих викликів для банківської системи України. Незважаючи на поступове скорочення частки непрацюючих кредитів, особливо в сегменті фізичних осіб і банках із приватним та іноземним капіталом, загальний рівень ризику залишається високим, особливо у корпоративному секторі та державних банках. Така ситуація вимагає посилення контролю, подальшого удосконалення процедур оцінки кредитоспроможності, ефективного використання інструментів реструктуризації та списання, а також продовження політики очищення балансів. Зниження кредитних ризиків є ключовою умовою підвищення фінансової стійкості банків та забезпечення надійного функціонування кредитного ринку в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення економіки України.

РОЗДІЛ 3
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми банківського кредитування та фактори, що впливають на його розвиток.

Банківське кредитування є фундаментальним елементом сучасної економіки, що виконує ключові функції перерозподілу фінансових ресурсів, стимулювання інвестицій та підтримки споживчого попиту. Воно є невід'ємною складовою грошово-кредитної трансмісії та забезпечує фінансову життєздатність як великих корпорацій, так і малого та середнього бізнесу, а також домогосподарств. Як було зазначено раніше, незважаючи на безпрецедентні виклики, пов'язані з глобальними економічними потрясіннями останніх років, включаючи пандемію та повномасштабну війну, банківська система України продемонструвала значну адаптивність, зберігши ключові функції кредитування та навіть наростивши загальні обсяги виданих позик. Послідовна політика дедоларизації та переважання гривневого кредитування у портфелях більшості фінансових установ також свідчить про зміцнення довіри до національної валюти та ефективність регуляторних заходів.

Однак, попри цю адаптивність та певну стабілізацію, банківське кредитування в Україні продовжує стикатися зі значними, системними та багатовекторними проблемами, які стримують його повноцінний розвиток і обмежують потенціал впливу на економічне зростання. Аналіз якості кредитного портфеля, проведений раніше, чітко засвідчив, що, незважаючи на деяке покращення у певних сегментах, частка проблемних активів, особливо у корпоративному секторі та державних банках, залишається критично високою. Цей підвищений рівень кредитного ризику, у свою чергу, є наслідком комплексу взаємопов'язаних економічних, правових, інституційних та геополітичних

факторів, що створюють суттєві бар'єри для розширення та інтенсифікації кредитної діяльності[23].

Однією з найглибших і найтриваліших проблем, що стримує повноцінний розвиток банківського кредитування в Україні, є висока концентрація кредитних ризиків та незадовільна якість кредитного портфеля. Як вже було зазначено, найпоказовішим індикатором цієї проблеми є частка непрацюючих кредитів (NPL). Незважаючи на певне скорочення обсягів NPL у банківській системі за останні роки, досягнуте завдяки спільним зусиллям банків та регулятора, їхній рівень залишається суттєвим викликом, особливо на тлі безпрецедентних макроекономічних шоків. Зокрема, аналіз показав, що частка NPL у корпоративному секторі продовжує триматися на надзвичайно високому рівні, часто перевищуючи 40%, що свідчить про глибокі структурні проблеми у реальному секторі економіки та його вразливість до зовнішніх факторів. Це, своєю чергою, вимагає від банків значних обсягів резервування, що обмежує їхні можливості з нарощування активних операцій та негативно впливає на прибутковість і капітал[24].

Високий рівень NPL не лише "заморожує" значні обсяги капіталу банків, а й посилює їхню схильність до ризиків. Банки з обтяженими портфелями NPL є менш спроможними надавати нові кредити, оскільки змушені спрямовувати ресурси на обслуговування існуючих проблемних активів та виконання регуляторних вимог щодо резервування. Це створює "петлю зворотного зв'язку", де високі ризики обмежують нове кредитування, що, у свою чергу, гальмує економічне зростання, потенційно погіршуючи платоспроможність інших позичальників.

Додатковою проблемою є недостатня ефективність роботи банків з проблемною заборгованістю. Хоча українські банки та регулятор (НБУ) вживають заходів для очищення балансів, процеси реструктуризації, стягнення боргів та реалізації заставного майна часто є тривалими, складними та затратними. Затримки у судових процесах, прогалини у законодавстві щодо банкрутства та виконання судових рішень, а також низька ліквідність окремих

видів заставного майна ускладнюють швидке та ефективне врегулювання проблемних кредитів. Це призводить до продовження періоду перебування активів у статусі NPL, додаткових витрат банків та зниження рівня повернення коштів.

Наслідком високих кредитних ризиків та неефективної роботи з NPL є надзвичайно консервативна кредитна політика банків. У прагненні мінімізувати потенційні втрати, банки значно посилюють вимоги до позичальників (як до фінансового стану, так і до якості забезпечення), підвищують процентні ставки за кредитами (для компенсації ризиків) та обмежують доступ до довгострокового фінансування, особливо для малого та середнього бізнесу (МСБ) та стартапів. Це створює "кредитний голод" для значної частини економіки, оскільки навіть життєздатні проекти можуть не отримати необхідного фінансування через надмірну обережність банків. Обмеженість довгострокових ресурсів, про що буде згадано пізніше, також посилює цю проблему, адже банки схильні надавати перевагу короткостроковим і низькоризиковим операціям[25].

Розвиток банківського кредитування в Україні значною мірою залежить від загального макроекономічного середовища та зовнішніх шоків, які істотно впливають на платоспроможність позичальників, апетити банків до ризику та доступність фінансових ресурсів. Ключовим і безпрецедентним фактором, що визначає сучасний стан економіки та банківського сектору, є повномасштабна військова агресія росії. Війна спричинила:

- Значне скорочення економічної активності та ВВП: прямі фізичні руйнування інфраструктури, виробничих потужностей, логістичних ланцюгів та житлового фонду призвели до суттєвого падіння обсягів виробництва та торгівлі, особливо у перші місяці повномасштабного вторгнення. Це негативно вплинуло на доходи та фінансовий стан більшості підприємств та домогосподарств, різко знизивши їхню кредитоспроможність та потенційний попит на кредити.
- Масштабне переміщення населення та бізнесу: мільйони українців були змушені залишити свої домівки, що призвело до втрати роботи, доходів та неможливості обслуговувати раніше взяті кредити. Аналогічно, релокація

підприємств або їхнє припинення діяльності ускладнили виконання ними своїх зобов'язань перед банками.

- Висока невизначеність та ризики: воєнні дії створюють надзвичайний рівень невизначеності щодо майбутнього економічного розвитку, що демотивує як банки, так і позичальників від довгострокових інвестицій та видачі кредитів. Інвестиції, які могли б бути профінансовані банками, відкладаються або зовсім скасовуються через високі воєнні ризики.
- Інфляційний тиск та валютна нестабільність: порушення ланцюгів постачання, емісійне фінансування бюджету та психологічні фактори призвели до високих показників інфляції. Хоча Національному банку України вдалося стабілізувати валютний ринок та контролювати інфляційні очікування, ризики зберігаються і впливають на довіру до національної валюти та довгострокові інвестиції[26].

Крім безпосереднього впливу війни, на розвиток кредитування також впливають інші системні макроекономічні та інституційні фактори:

- Висока облікова ставка Національного банку України: у відповідь на інфляційний тиск та для захисту макрофінансової стабільності, НБУ був змушений підтримувати високу облікову ставку. Це, своєю чергою, призводить до високої вартості залучення ресурсів для комерційних банків, що безпосередньо відбивається на вартості кредитів для позичальників. Дорогі кредити природно знижують попит на них, роблячи менш рентабельними більшість інвестиційних проєктів, особливо довгострокових.
- Недостатній захист прав кредиторів та інвесторів: незважаючи на певний прогрес у реформуванні судової та правоохоронної систем, ефективність захисту прав кредиторів в Україні залишається проблемою. Тривалі судові процеси, складнощі з примусовим виконанням судових рішень та непрозорість процедур банкрутства підвищують ризики для банків, роблячи їх менш схильними до кредитування, особливо в умовах існуючих заставних механізмів.
- Значний розмір тіньової економіки: існування значного тіньового сектору ускладнює об'єктивну оцінку реальних доходів та фінансового стану

потенційних позичальників (як фізичних осіб, так і суб'єктів господарювання). Це підвищує інформаційну асиметрію та кредитні ризики для банків, змушуючи їх або відмовляти у кредитуванні, або встановлювати вищі процентні ставки для компенсації невизначеності.

- Обмежений доступ до довгострокових ресурсів: банки, як правило, залучають переважно короткострокові та середньострокові депозити. Це створює дисбаланс між структурою пасивів та потребами економіки у довгостроковому інвестиційному кредитуванні. Відсутність достатньої кількості стабільних довгострокових джерел фінансування обмежує можливості банків з надання довгострокових кредитів, необхідних для масштабних інвестиційних проєктів[27].

Окрім макроекономічних викликів та проблем з якістю активів, на розвиток банківського кредитування впливають також внутрішні інституційні особливості банківської системи та її взаємодія з іншими секторами економіки. До таких проблем належать:

- Обмежений доступ до довгострокових ресурсів: це є однією з системних перешкод для розвитку довгострокового кредитування, особливо інвестиційного. Українська банківська система значною мірою покладається на короткострокові та середньострокові депозити населення та корпорацій. Відсутність стабільних та значних джерел довгострокового фінансування (наприклад, розвинених фондового ринку, пенсійних фондів, страхових компаній, які могли б бути інституційними інвесторами) призводить до значного дисбалансу між структурою пасивів банків та потребами економіки у "довгих" грошах. Банки, змушені керуватися принципом ліквідності, надають перевагу короткостроковим кредитам, що гальмує масштабні інвестиційні проєкти, які є критично важливими для післявоєнного відновлення та економічного зростання.
- Недостатня розвиненість кредитних продуктів та технологій оцінки ризиків: Хоча українські банки демонструють значний прогрес у цифровізації та розробці споживчих продуктів (як було зазначено раніше), все ще існує потреба в адаптації та розширенні асортименту спеціалізованих кредитних продуктів,

особливо для малого та середнього бізнесу (МСБ), інноваційних проєктів, агросектору та проєктів з відновлення. Традиційні підходи до оцінки кредитоспроможності, що базуються на застарілих методологіях або надмірному забезпеченні, можуть не відповідати потребам сучасного бізнесу, обмежуючи доступ до фінансування для перспективних, але менш капіталізованих позичальників. Розвиток скорингових моделей та використання "великих даних" (Big Data) для більш точної оцінки ризиків нерівномірно впроваджується в різних банках, залишаючи простір для вдосконалення [28].

- Низький рівень фінансової грамотності населення та деяких сегментів бізнесу: Недостатнє розуміння фінансових продуктів, ризиків та зобов'язань може призводити до необдуманого прийняття кредитних рішень з боку позичальників. Це, своєю чергою, збільшує ймовірність дефолтів та формування проблемної заборгованості, створюючи додаткові ризики для банків. Хоча існують освітні програми, їхня масштабованість та ефективність потребують подальшого розвитку.
- Висока концентрація банківської системи та її вплив на конкуренцію: Незважаючи на очищення банківського сектору, залишається досить висока концентрація капіталу та активів у декількох великих гравців, зокрема державних банків. Це може обмежувати рівень конкуренції на кредитному ринку, впливаючи на цінову політику банків та доступність кредитів для різних сегментів позичальників. Хоча певна конкуренція існує, особливо у роздрібному сегменті, потенціал для її посилення у корпоративному кредитуванні залишається[29].

Важливо підкреслити, що зазначені проблеми та фактори, які впливають на розвиток банківського кредитування в Україні, не існують ізольовано, а є взаємопов'язаними та взаємопідсилюючими. Вони формують складну систему, де вплив одного елемента посилює прояви іншого, створюючи певні "петлі" негативного зворотного зв'язку. Наприклад, висока облікова ставка Національного банку України, запроваджена як інструмент боротьби з інфляцією та для захисту макрофінансової стабільності (зовнішній фактор),

безпосередньо призводить до підвищення вартості залучення ресурсів для комерційних банків. Це, своєю чергою, відображається на вартості кредитів для позичальників, роблячи їх дорожчими та зменшуючи попит на них. Одночасно, ускладнення економічної діяльності через високі ціни ресурсів може погіршувати якість існуючого кредитного портфеля, підвищуючи рівень непрацюючих кредитів (NPL). У відповідь на зростання NPL та загальні ризики, банки займають більш консервативну позицію, посилюють вимоги до позичальників та обмежують нові видачі, що знову ж таки негативно впливає на економічну активність.

Особливий акцент слід зробити на тому, що повномасштабна військова агресія росії посилила та загострила більшість із цих проблем, створюючи додатковий, безпрецедентний тиск на банківський сектор. Війна не лише спричинила прямі руйнування та падіння платоспроможності позичальників (посилюючи кредитні ризики та NPL), але й драматично збільшила рівень невизначеності, що впливає на інвестиційні рішення. Це також призвело до необхідності підтримання високої облікової ставки НБУ для забезпечення макрофінансової стабільності в умовах воєнного часу. Таким чином, війна не тільки створила нові виклики, але й мультиплікувала існуючі проблеми, роблячи їх вирішення ще більш нагальним та складним.

Підсумовуючи, проведений аналіз дозволяє узагальнити ключові проблеми, які гальмують повноцінний розвиток банківського кредитування в Україні. Це насамперед високий рівень кредитних ризиків та незадовільна якість кредитного портфеля, що проявляється у значній частці непрацюючих кредитів, особливо у корпоративному сегменті та державних банках. До цього додаються складні макроекономічні та зовнішні фактори, де головним чинником є триваюча військова агресія, що спричинила падіння економічної активності, високу невизначеність та необхідність підтримання жорсткої монетарної політики. Нарешті, інституційні та внутрішньобанківські проблеми, такі як обмежений доступ до довгострокових ресурсів, потреба у вдосконаленні кредитних

продуктів та технологій оцінки ризиків, а також необхідність підвищення фінансової грамотності, також відіграють значну роль.

3.2. Шляхи вдосконалення банківського кредитування

Попередній аналіз та систематизація проблем чітко засвідчили, що банківське кредитування в Україні, попри свою адаптивність, стикається зі значними викликами, які стримують його повноцінний розвиток. Проблеми, пов'язані з якістю кредитного портфеля, впливом несприятливих макроекономічних та зовнішніх факторів (особливо військової агресії росії), а також внутрішні інституційні особливості, вимагають розробки та впровадження ефективних шляхів вдосконалення. Ці проблеми є взаємопов'язаними, що зумовлює необхідність комплексного та системного підходу до їх вирішення.

Стратегічною метою вдосконалення банківського кредитування в Україні є забезпечення його сталого та ефективного розвитку як одного з ключових факторів економічного зростання та післявоєнного відновлення країни. Досягнення цієї мети передбачає не лише кількісне нарощування обсягів кредитування, а й якісну трансформацію кредитного процесу, підвищення його доступності, зниження ризиків та сприяння реалізації пріоритетних для економіки проєктів. Це має забезпечити перетворення кредитного механізму на потужний драйвер інвестиційної активності, створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

При розробці та впровадженні конкретних заходів щодо вдосконалення банківського кредитування слід керуватися такими загальними принципами:

- Комплексність та системність: подолання існуючих проблем вимагає не ізольованих, а взаємопов'язаних заходів, що охоплюють усі аспекти кредитної діяльності – від регуляторного середовища та макроекономічної політики до внутрішніх банківських процесів та взаємодії з позичальниками. Лише системний підхід може забезпечити стійкий та довготривалий ефект.

- Адаптивність та гнучкість: в умовах високої невизначеності, спричиненої військовою агресією росії та динамічними змінами в економіці, стратегії та інструменти кредитування повинні бути гнучкими та здатними швидко адаптуватися до нових викликів та можливостей. Це передбачає постійний моніторинг ситуації та готовність до коригування політики.
- Врахування міжнародного досвіду та кращих практик: Україна може та повинна використовувати уроки та успішні практики інших країн, які стикалися з подібними викликами (наприклад, управління NPL після криз, стимулювання кредитування в умовах відновлення). Адаптація міжнародних стандартів та методологій є ключовою для підвищення ефективності[30].
- Стимулювання відповідального кредитування: заходи мають бути спрямовані на заохочення банків до зваженої оцінки ризиків та відповідального ставлення до видачі кредитів, запобігаючи накопиченню нової проблемної заборгованості. Це включає в себе як регуляторний нагляд, так і розвиток внутрішніх систем ризик-менеджменту.
- Посилення довіри та прозорості: для ефективного функціонування кредитного ринку вкрай важливими є високий рівень довіри між банками, позичальниками та регулятором, а також максимальна прозорість усіх етапів кредитного процесу та використання державних програм підтримки.

Враховуючи, що висока частка непрацюючих кредитів (NPL) та неефективне управління ризиками були визначені як одні з ключових проблем у підрозділі 3.1, першочерговим завданням є розробка та впровадження заходів, спрямованих на оздоровлення кредитного портфеля та посилення ризик-менеджменту. Це дозволить банкам вивільнити капітал для нових видач, підвищити довіру інвесторів та сприяти зростанню кредитної активності. Основні напрями включають:

- Підвищення ефективності процедур стягнення проблемної заборгованості: це потребує комплексних змін на законодавчому та виконавчому рівнях. Необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, що регулює судові процеси та процедури банкрутства, щоб зробити їх більш швидкими, прозорими

та передбачуваними. Посилення ролі та ефективності системи примусового виконання судових рішень, а також розвиток ринку проблемних активів (вторинний ринок NPL) шляхом створення сприятливих умов для продажу, купівлі та управління такими активами може значно прискорити очищення балансів банків від токсичних активів.

- Вдосконалення систем оцінки кредитоспроможності позичальників: якісне кредитування починається з якісної оцінки ризиків. Банкам необхідно активно впроваджувати та вдосконалювати сучасні скорингові моделі, що дозволяють більш точно прогнозувати ймовірність дефолту. Це включає використання "великих даних" (Big Data) для аналізу поведінки клієнтів, історії платежів, галузевих трендів та інших нетрадиційних джерел інформації. Важливо також враховувати специфіку різних секторів економіки (наприклад, агросектор, МСБ, IT-сфера) та розробляти індивідуалізовані підходи до оцінки ризиків для кожного з них, що сприятиме більш точному та справедливому прийняттю рішень[31].
- Стимулювання банків до активного списання безнадійної заборгованості: регуляторні стимули та податкові пільги можуть заохотити банки до більш рішучих дій щодо очищення балансів від боргів, які є об'єктивно безнадійними для стягнення. Це дозволить банкам зосередитися на роботі з життєздатними активами та новому кредитуванні, а не утримувати на балансі "мертвий" капітал. Політика, спрямована на прозоре та своєчасне визнання та списання NPL, є ключовою для підтримки фінансової стабільності та довіри до банківської системи.
- Розвиток інструментів кредитного страхування та гарантування: посилення ролі державних та приватних програм страхування кредитів, особливо для стратегічно важливих галузей економіки, проєктів з високим потенціалом зростання або тих, що спрямовані на відновлення. Механізми державних гарантій за кредитами, що вже довели свою ефективність (наприклад, у програмі "5-7-9%"), можуть бути розширені та вдосконалені для покриття більшого спектру ризиків та типів позичальників. Це дозволить банкам знизити

свої ризики та розширити коло потенційних клієнтів, зокрема для МСБ та стартапів, які можуть не мати достатнього забезпечення[32, с. 106].

Подолання системних проблем у банківському кредитуванні неможливе без забезпечення стабільного та передбачуваного макроекономічного середовища, а також мінімізації негативного впливу зовнішніх шоків, особливо в умовах триваючої війни з росією. Ці заходи вимагають скоординованих дій уряду, Національного банку України та інших державних інституцій:

1) підтримка макроекономічної стабільності та передбачуваності: це є фундаментальною умовою для відновлення довіри та зростання кредитної активності. Спільні зусилля уряду та Національного банку України мають бути спрямовані на:

a) зниження інфляції: шляхом виваженої монетарної та фіскальної політики, що дозволить знизити облікову ставку НБУ і, відповідно, вартість кредитних ресурсів для позичальників.

b) забезпечення стабільності валютного ринку: підтримка передбачуваного валютного курсу зменшує валютні ризики для банків та позичальників, заохочуючи до кредитування в національній валюті.

c) відновлення економічного зростання: шляхом реалізації державних програм підтримки ключових галузей економіки, стимулювання інвестицій, створення сприятливого бізнес-клімату та залучення міжнародної фінансової допомоги для відбудови. Це безпосередньо впливає на платоспроможність позичальників та попит на кредити.

2) посилення захисту прав кредиторів та інвесторів: ефективна правова система та дієвий захист прав власності є критично важливими для зниження ризиків у банківській сфері. Це передбачає продовження та прискорення:

a) чудової реформи: спрямованої на підвищення прозорості, об'єктивності та оперативності розгляду справ, пов'язаних із кредитними відносинами, стягненням заборгованості та банкрутством.

b) вдосконалення законодавства: що стосується процедур примусового виконання судових рішень та механізмів реалізації заставного майна.

c) боротьба з корупцією: яка є системною проблемою та створює значні перешкоди для ведення бізнесу та захисту інвестицій, що безпосередньо впливає на готовність банків кредитувати та на довіру інвесторів[33].

3) стимулювання розвитку внутрішнього ринку довгострокових ресурсів: для подолання проблеми обмеженості "довгих грошей", яка стримує інвестиційне кредитування. Заходи мають включати:

a) розвиток фондового ринку: створення умов для залучення довгострокових інвестицій через випуск корпоративних та державних облігацій, збільшення ліквідності вторинного ринку цінних паперів.

b) реформування та стимулювання розвитку недержавних пенсійних фондів та страхових компаній: ці інституції є природними накопичувачами довгострокових ресурсів, які можуть бути інвестовані в економіку, зокрема через купівлю довгострокових боргових інструментів.

c) привернення міжнародної фінансової допомоги та інвестицій: у післявоєнний період зовнішні джерела довгострокового фінансування відіграватимуть ключову роль у відновленні та розвитку економіки, що може бути трансформовано у кредитні ресурси.

Окрім зовнішніх факторів та проблем з якістю портфеля, розвиток банківського кредитування також залежить від ефективності функціонування самих банківських інститутів та їхньої взаємодії з клієнтами. Вирішення цих внутрішніх та інституційних проблем є важливим для підвищення доступності кредитів та поліпшення якості послуг.

1) сприяння конкуренції на кредитному ринку: хоча банківський сектор пройшов очищення, існуюча концентрація капіталу може обмежувати конкуренцію, що потенційно впливає на ціни та умови кредитування. Заходи мають бути спрямовані на створення рівних умов для всіх учасників ринку, стимулювання появи нових гравців (у тому числі FinTech-компаній, що пропонують кредитні послуги), а також на підтримку розвитку малих та середніх банків, які можуть краще адаптуватися до потреб певних нішевих сегментів.

Політика Антимонопольного комітету України має відігравати активну роль у моніторингу та запобіганні антиконкурентній поведінці[34].

2) підвищення рівня фінансової грамотності населення та бізнесу: низький рівень фінансової обізнаності є перешкодою для ефективної взаємодії позичальників з банками. Необхідно розробляти та впроваджувати національні стратегії фінансової грамотності, що включатимуть:

a) освітні програми: для різних вікових та соціальних груп, спрямовані на розуміння суті кредитних продуктів, ризиків, відповідального використання запозичень та основ фінансового планування.

b) інформаційні кампанії: про можливості та особливості кредитування, про права та обов'язки позичальників.

c) консультування: підтримка центрів фінансового консультування для МСБ та приватних осіб, що допоможуть з вибором оптимальних кредитних рішень та уникненням потенційних проблем. Це дозволить знизити ризики для банків через необдумані рішення позичальників та підвищити їхню платоспроможність у довгостроковій перспективі[35].

3) стимулювання інновацій та цифровізації банківських послуг: активне впровадження FinTech-рішень та цифровізація кредитних процесів можуть значно підвищити ефективність, швидкість та доступність кредитування. Це включає:

a) розвиток дистанційного кредитування: через онлайн-платформи та мобільні додатки, що спрощує подачу заявок, обробку документів та моніторинг кредитів.

b) автоматизація процесів: використання штучного інтелекту та машинного навчання для автоматизації скорингу, моніторингу кредитів та роботи з клієнтами, що зменшує операційні витрати та прискорює прийняття рішень.

c) впровадження нових технологій для оцінки ризиків: використання альтернативних даних (наприклад, даних про транзакції, соціальні мережі – за умови дотримання приватності та безпеки) для більш глибокого аналізу

кредитоспроможності, особливо для сегментів, що традиційно мають обмежений доступ до кредитів [36].

Узагальнюючи, вдосконалення банківського кредитування в Україні вимагає багатовекторного та скоординованого підходу. Запропоновані заходи охоплюють ключові сфери: від покращення якості кредитного портфеля та посилення ризик-менеджменту, через мінімізацію впливу макроекономічних шоків та зовнішніх факторів, до вирішення внутрішніх інституційних проблем банківської системи. Лише комплексне впровадження цих заходів, спрямоване на забезпечення стабільності, підвищення прозорості та стимулювання інновацій, дозволить перетворити банківське кредитування на потужний драйвер економічного відновлення та сталого розвитку України.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретичних засад та практичних аспектів розвитку банківського кредитування в Україні було досягнуто поставленої мети та завдань, що дозволило комплексно оцінити сучасний стан, ідентифікувати ключові проблеми та обґрунтувати шляхи його вдосконалення. Зокрема:

У першому розділі було досягнуто наступного:

1. Визначено, що банківське кредитування є одним з найважливіших секторів національної економіки, що виконує ключову функцію фінансового посередництва та забезпечує перерозподіл тимчасово вільних коштів у інвестиції та споживання. Його ефективне функціонування є фундаментом для сталого економічного зростання та розвитку суб'єктів господарювання та домогосподарств.

2. Обґрунтовано теоретичні аспекти сутності банківського кредиту, його основні принципи, види та форми, а також охарактеризовано механізм кредитування в сучасних умовах. Це дозволило сформувати цілісне розуміння предмета дослідження.

3. Систематизовано ключові підходи до класифікації кредитних ризиків, розкрито їхню природу та фактори, що впливають на їх виникнення. Визначено, що ефективне управління кредитними ризиками є невід'ємною складовою успішної банківської діяльності та запорукою фінансової стабільності банківської системи.

4. Досліджено методичні підходи до аналізу банківського кредитування, включаючи кількісні показники динаміки, структури, якості кредитного портфеля та ефективності кредитної діяльності. Наголошено на важливості комплексного підходу до оцінки, що поєднує фінансові показники з якісним аналізом макроекономічного середовища та регуляторної політики.

У другому розділі було проведено аналіз сучасного стану банківського кредитування в Україні за 2020-2024 роки. Основні аспекти:

1. Проаналізовано динаміку та структуру банківських кредитів, виявивши, що після періоду спаду, спричиненого пандемією COVID-19, а потім повномасштабним вторгненням росії, обсяги кредитування демонструють певну стабілізацію та поступове відновлення. Зокрема, у 2024 році загальний обсяг кредитів досяг 1 138 032 млн грн, що свідчить про адаптивність банківської системи.

2. Виявлено, що у структурі кредитного портфеля спостерігається переважання кредитів, наданих у національній валюті, що є позитивним наслідком політики дедоларизації та зміцнення довіри до гривні. Водночас, частка кредитів корпоративному сектору залишається домінуючою, тоді як роздрібне кредитування відновлюється повільніше.

3. Здійснено аналіз кредитних ризиків у банківській системі України, який показав, що, незважаючи на певне скорочення обсягів непрацюючих кредитів (NPL), їхній рівень залишається високим, особливо у корпоративному секторі та державних банках. Це створює значне навантаження на капітал банків та обмежує їхні можливості з нового кредитування.

У третьому розділі було виявлено основні проблемні аспекти банківського кредитування в Україні та обґрунтовано стратегічні напрями й конкретні заходи щодо його вдосконалення. Основні аспекти:

1) систематизовано ключові проблеми, що стримують розвиток банківського кредитування. До них відносяться:

a) високий рівень кредитних ризиків та незадовільна якість кредитного портфеля, що проявляється у значній частці NPL та складнощах з їх врегулюванням;

b) несприятливі макроекономічні та зовнішні фактори, передусім повномасштабна військова агресія росії, що спричинила падіння економічної активності, високу невизначеність та необхідність підтримання жорсткої монетарної політики;

c) інституційні та внутрішньобанківські проблеми, такі як обмежений доступ до довгострокових ресурсів, потреба у вдосконаленні кредитних продуктів та технологій оцінки ризиків, а також низький рівень фінансової грамотності та недосконала конкуренція. Було підкреслено, що ці проблеми є взаємопов'язаними та взаємопідсилюючими, створюючи комплексні виклики для банківського сектору.

2) обґрунтовано стратегічну мету вдосконалення банківського кредитування – забезпечення його сталого та ефективного розвитку як одного з ключових факторів економічного зростання та післявоєнного відновлення України.

3) визначено загальні принципи, якими слід керуватися при розробці заходів, а саме: комплексність та системність, адаптивність та гнучкість, врахування міжнародного досвіду, стимулювання відповідального кредитування та посилення довіри і прозорості.

4) розроблено конкретні заходи щодо вдосконалення банківського кредитування, згруповані за основними напрямами:

a) щодо покращення якості кредитного портфеля та управління кредитними ризиками: підвищення ефективності процедур стягнення проблемної заборгованості, вдосконалення систем оцінки кредитоспроможності, стимулювання списання безнадійної заборгованості та розвиток інструментів кредитного страхування.

b) щодо мінімізації впливу макроекономічних та зовнішніх факторів: підтримка макроекономічної стабільності, посилення захисту прав кредиторів та стимулювання розвитку внутрішнього ринку довгострокових ресурсів.

c) щодо вирішення інституційних та внутрішньобанківських проблем: сприяння конкуренції на кредитному ринку, підвищення рівня фінансової грамотності та стимулювання інновацій і цифровізації банківських послуг.

Проведене комплексне дослідження банківського кредитування в Україні дозволило не лише глибоко проаналізувати його сучасний стан, динаміку та структуру в умовах безпрецедентних викликів, спричинених пандемією та

військовою агресією росії, але й виявити ключові проблеми, що гальмують його розвиток. Незважаючи на значну адаптивність банківської системи та певні позитивні тенденції (зокрема, щодо гривневого кредитування), високий рівень NPL, збереження макроекономічної невизначеності та структурні недоліки залишаються суттєвими перешкодами.

Таким чином, важливість цього дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності комплексного та системного підходу до вдосконалення банківського кредитування. Запропоновані шляхи, що охоплюють регуляторні, правові, макроекономічні та внутрішньобанківські аспекти, є фундаментом для забезпечення стабільного функціонування банківської системи, підвищення доступності фінансових ресурсів для реального сектору економіки та населення, а також для стимулювання інвестиційної активності, що є критично важливим для післявоєнного відновлення та сталого економічного розвитку України. Реалізація цих рекомендацій сприятиме не лише оздоровленню кредитного ринку, а й посиленню його ролі як потужного каталізатора трансформаційних змін в національній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки.* 2020. Вип. 3, № 45. С. 176–183. URL: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-176-183

2. Mishkin F. Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson Education, 2019. С. 622 URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_Economics_of_Money_Banking_and_Finan.html?id=SAP-swEACAAJ&redir_esc=y

3. Забчук Г. М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання. *Економічний аналіз*: зб. наук. праць. 2018. Т. 28. № 1. С. 172–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28%281%29__24

4. Іршак О. С, Лещук І. Я. Сучасний стан кредитної діяльності і банків та її вплив на розвиток реального сектору економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 145–149. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/32.pdf

5. Кораблін С. Ціна кредиту. *Дзеркало тижня*. 2019. URL: https://zn.ua/ukr/finances/cina-kreditu-326704_.html

6. Юрків Н.Я., Гладких Д.М. Розвиток банківського кредитування господарюючих суб'єктів як умова забезпечення сталого економічного зростання в Україні: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/rozvitok-bankivskogo-kredituvannya-gospodaryuyuchikh-subektiv-yak-umova

7. Вовчак О. Д. Банківська справа в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2003. № 10. С. 118–125.

8. Національний банк України. Монетарна політика та стабільність банківської системи: стаття. Київ, 2024. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/monetarna-politika-ta-stiykist-bankivskoyi-sistemi

9. Федина В. В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 223–228. URL: https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-27

10. Затворницький К. С. Управління ризиками кредитного портфеля банку: теорія і практика. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 1. С. 70–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2019_1

11. Кишакевич Б. Ю. Сутність та класифікація кредитних ризиків. *Вісник Прикарпатського університету*. 2017. Вип. 8. С. 298-303. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11691/1/%D0%9A%D0%B8%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%91.%D0%AE.%20%D0%A1.298-303.pdf

12. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Нац. банку України від 30.06.2016 № 351 : станом на 25 лют. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text

13. Ларіонова К. Л., Донченко Т. В. Аналіз та проблеми оцінки кредитного ризику банків україни. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2020. № 1. С. 233-240. URL: https://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=559

14. Садчикова І., Онопрієнко А. Оцінка кредитного ризику комерційного банку в умовах коронакризи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 2 (30). С. 115-124.

15. Воленщук Н., Костенко Ю., Поплюйко Я. Кредитування підприємств та населення: стратегії, ризики та виклики. *Наука і техніка*

сьогодні. 2024. № 14(28). URL: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-14(28)-207-226

16. Dmytro Pokidin. National bank of Ukraine econometric model for the assessment of banks' credit risk and support vector machine alternative. *Visnyk of the Na onal Bank of Ukraine*. 2015, No. 234, pp. 52-72. URL: https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/234-3.pdf?utm_source=chatgpt.com

17. Щербіюк, А., Ткачук, Н. Сучасні підходи до управління кредитним ризиком банку: теоретичні засади та практичні інструменти. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-27

18. Статистика фінансового сектору. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms

19. Наглядова статистика. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist

20. Звіт про роботу зі зверненнями, запитами на публічну інформацію та огляд практики застосування законодавства з питань захисту прав споживачів фінансових послуг за II квартал 2022 року. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-robotu-zi-zvernennyami-spojivachiv-finansovih-poslug-za-ii-kvartal-2022-roku

21. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3

22. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2024 рік скоротилася до 30%. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2024-rik-skorotilasya-do-30

23. Антипенко Н., Пироженко Ю. Проблеми банківського кредитування в україні. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica*. 2020. URL: https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v1.31

24. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/report

25. Слободянюк Н., Нестеренко А. Стратегії управління проблемними кредитами комерційного банку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-129

26. Інфляційний звіт. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/monetary/report

27. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/

28. Реверчук С. К., Творидло О. І. Цифровізація банківського бізнесу: виклики та можливості для державного регулювання. *Економіка та суспільство. 2023. № 55.* URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-45

29. Звіт про діяльність Антимонопольного комітету України за 2024 рік. *Комітет з питань економічного розвитку*. URL: https://komprompol.rada.gov.ua/news/control_activity/76660.html

30. Смерічевський С. Ф., Кірізлєєва А. С. Вдосконалення системи банківського кредитування України. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 жовтня 2013 р.). Суми: УАБС НБУ, 2013. С. 14-15. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/59465

31. Івачов М. Ю. Вплив фінтех-інновацій на розвиток українського банківського сектору. 2019. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/11050

32. Сидоренко В. А. Шляхи активізації банківського інвестиційного кредитування реального сектору економіки. *Scientific*

Bulletin of UNFU. 2020. Т. 30, № 1. С. 104–108. URL: https://doi.org/10.36930/40300118

33. Strategy of Ukrainian financial sector development until 2025. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategy_FS_2025_eng.pdf

34. Бережна Т. Г. Банківська конкуренція та фінансова стабільність: оцінка взаємозв'язків та регулювання. 2018. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8074

35.Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy

36. Мазур В. В. Фінансові технології як інструмент управління структурою капіталу в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: https://economyandsociety.in.ua